

Çocuğa Karşı
Şiddeti Önlemek İçin
Ortaklık Ağı

ROMAN ÇOCUKLAR: “OKUYACAĞIZ DA NE OLACAK?”

Çocuğlarla Birlikte Daha Güçlü

Çocuğa Karşı
Şiddeti Önlemek İçin
Ortaklık Ağı

ROMANLAR

Genel Bilgiler

"Sulukule'de 3.500 Roman yaşıyordu. Mahalle nüfusunun yarısı 30 ya da daha fazla yıldır Sulukule'de, 1.500'e yakın kişi 20 ya da daha fazla yıldır aynı evde yaşıyordu."

İnsan Yerleşmeleri Derneği araştırma sonuçlarından derlendi. 2007

Romanların önemli bölümü, yoksulluk ile birlikte sosyo-ekonomik yoksunluk yaşamaktadır. Eğitim, sağlık, barınma haklarına erişimde, kamusal alanda ve istihdam konusunda ayrımcılık sorunları ile karşılaşmaktadır. Tüm bu koşulların Roman çocuklar ve gençler üzerinde olumsuz etkileri vardır.

Romanlar hakkında genel bilgilere değinilecek olan bu bölümde, Romanların sosyal yaşamı ve yaşadıkları hak ihlalleri anlatılmıştır.

ROMANLAR

Sosyal Yaşam

Avrupa Roman Hakları Merkezi'nin hazırlandığı raporlarda belirtildiği gibi Türkiye'deki Romanların sosyo-ekonomik durumları hakkında ülke genelini kapsayan veriler bulunmuyor. Bu tür verilerin eksikliği, Romanların sosyo-ekonomik hakları için uygun ve uygulanabilir politika üretilmesinin engellemektedir.

Türkiye'de yaşayan Romanların sayısı ile ilgili resmi bir veri paylaşılmadığı gibi bu konuda kapsamlı bir çalışma da yürütülemediği görülmüştür. Örneğin, Türkiye'de ne kadar Roman vatandaşın nüfus cüzdanı sahibi olduğu bilgisi yoktur.¹ Nüfus cüzdanı sahibi olmamak, Romanlar açısından başta eğitim olmak üzere pek çok alanda hak kaybına yol açmaktadır.

2008 yılında yayımlanan ve Helsinki Yurttaşlar Derneği tarafından yürütülen "Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar..." başlıklı çalışmaya göre Türkiye'deki Romanların (Rom, Dom, Lom) ² sayısının 4,5-5 milyon olduğu tahmin edilmektedir.

Sulukule'de, 2007 yılında İnsan Yerleşmeleri Derneği tarafından yapılan araştırmanın sonuçları aşağıda derlenmiştir. Araştırma, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı hakkında önemli veriler sağlamakla birlikte, Türkiye Roman toplumunun tamamını yansıtmadığı unutulmamalıdır.

ANKETE KATILANLARIN YÜZDE 70'İ KADINLARDAN OLUŞMAKLA BERABER KATILIMCILARIN ORTALAMA YAŞI 43'TÜR. GÖRÜŞÜLENLERİN YÜZDE 28'İ 30 YAŞIN ALTINDA, YÜZDE 35'İ 30-49 YAŞ ARALIĞINDA VE YÜZDE 37'Sİ 50 YAŞIN ÜZERİNDEDİR.

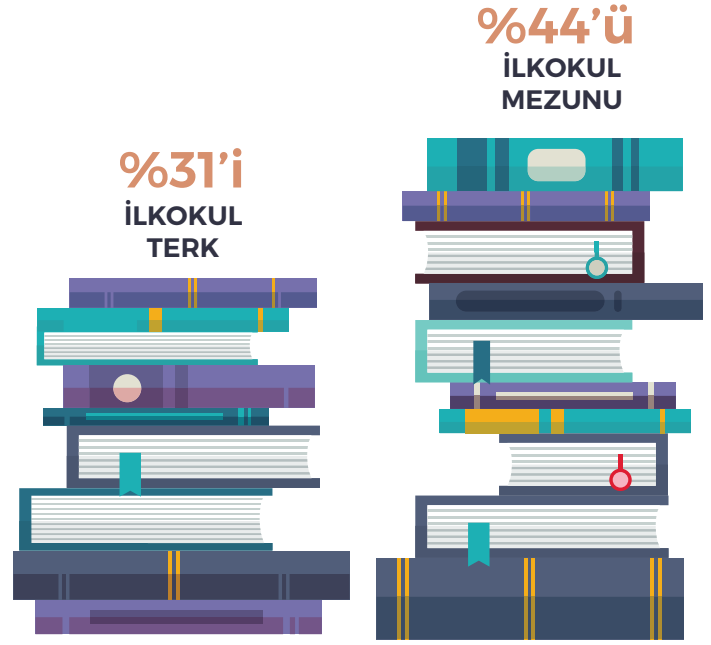
¹ Türkiye Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu Ülke Profili 2011-2012

² Romanların büyük bir bölümü Batı Anadolu, Trakya, Marmara ve Ege bölgelerinde, Dom ve Lom grupları ise çoğunlukla Türkiye'nin Güney Doğu ve Doğu bölgesinde yaşamakta. Dom'lar, Domari ya da Türkçe'de geçtiği şekliyle Domca konuşan ve Hindistan kökenli farklı bir dilbilimsel grup oluşturlar. Bugün Dom toplulukları daha çok Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşamaktalar. Türkiye'de ise Dom grupları genellikle ülkenin güneydoğusunda bulunuyorlar. Lom grupları da Türkiyeli Rom ve Domlardan dil olarak farklılık gösterirler, ancak Romanlara daha yakındırlar. Lom'ların da Hindistan'dan geldiği düşünülür ve bu gruplar Doğu Karadeniz bölgesinde, doğu ve kuzeydoğu Anadolu'da ve Kafkaslar'da görülür. Lom'lar, Lomari dilini konuşurlar. (Türkiye Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu Ülke Profili 2011-2012)

Anket sonuçları yenileme alanı içerisinde eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

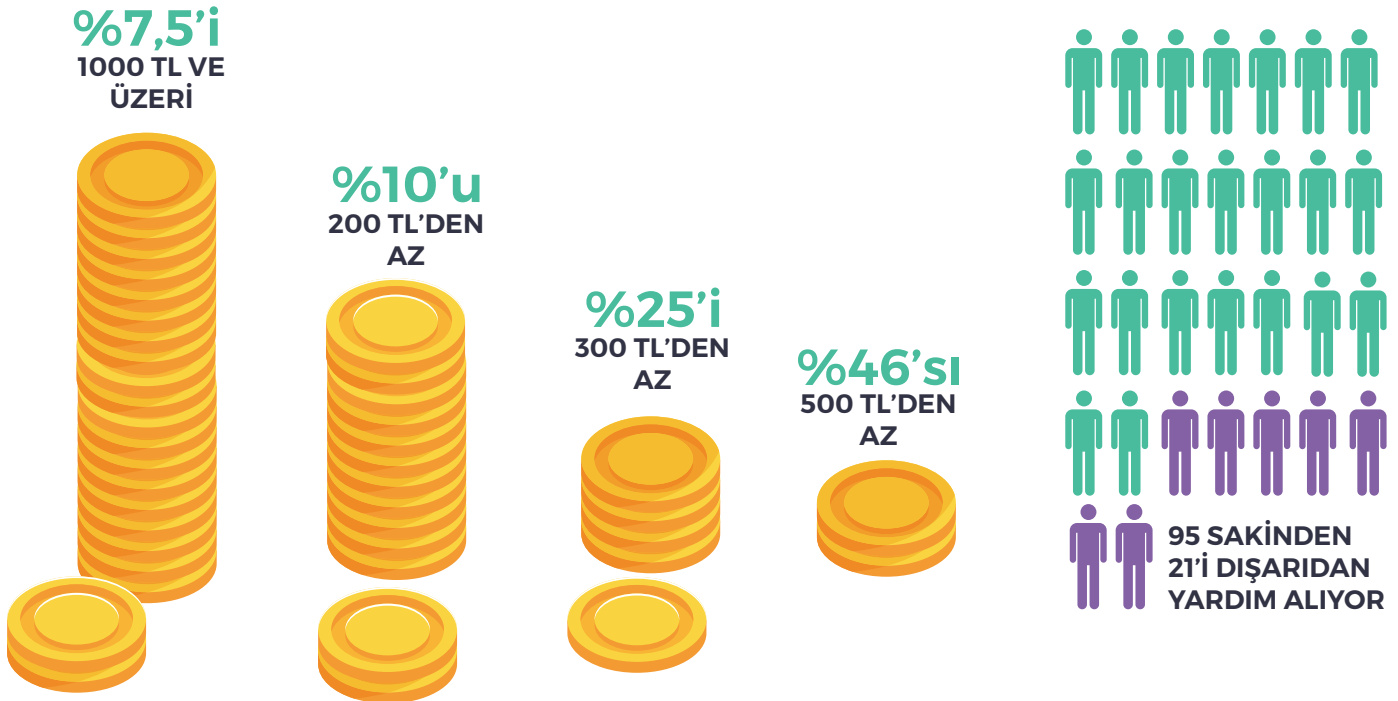
ANKETE KATILIP EĞİTİM DURUMU İLE İLGİLİ BİLGİ VERENLERİN (75 KİŞİ) YÜZDE 44'Ü İLKOKUL MEZUNU İKEN, İLKOKULU TERK EDENLERİN (5 YILDAN DAHA AZ EĞİTİM ALANLARIN) ORANI İSE YÜZDE 31'DİR.

Görüşülen sakinlerin yüzde 60'ı herhangi bir sosyal güvence sistemine (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı) bağlı olmadıklarını söylemişlerdir. Ailelerin ekonomik durumları ile ilgili bir diğer önemli veri de yeşil kart sahipliğidir. Görüşülen sakinlerin yüzde 28'inin ailesinde yeşil kart sahibi en az bir fert bulunmaktadır.³

ANKETİN YAPILDIĞI TARİHLERDE, GÖRÜŞÜLEN SAKİNLERİN YÜZDE 46'SI AİLECEK ELDE ETTİKLERİ AYLIK GELİRLERİN 500 TL'DEN, YÜZDE 25'İ 300 TL'DEN VE YÜZDE 10'UNUN DA 200 TL'DEN AZ OLDUĞUNU BİLDİRMİŞTİR.

GÖRÜŞÜLEN SAKİNLERİN YALNIZCA YÜZDE 7,5'İ 1000 TL YA DA ÜZERİ MİKTARDA GELİR KAZANMAKTADIR. BUNA EK OLARAK 95 SAKİNDEN 21'İ (YÜZDE 22) DIŞARIDAN YARDIM (PARA, YİYECEK, YAKACAK) ALDIKLARINI İFADE ETMEKTEDİR.⁴

İstanbul Beylikdüzü'nden bulunan Yakuplu Mahallesi de önemli ölçüde Roman nüfus barındırmaktadır. Mahallede yapılan saha araştırmasında⁵ okula başlama ve devam etme oranları ve eğitim düzeyinin son derece düşük olduğu, anket sorularına cevap veren 740 kişiden 159'unun okuryazar olmadığı tespit edilmiştir.⁶

3 Tolga İslam, "Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği", Doktora Tezi, İstanbul 2009

4 Tolga İslam, "Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği", Doktora Tezi, İstanbul 2009

5 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşi Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

6 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşi Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

ROMAN KATILIMI'NDAN

Strateji Belgesine

2005
-
2015

Sosyal eşitsizliği giderme bağlamında Dünya Bankası, AB ve Soros Vakfı tarafından ileri sürülen Roman Katılımının On Yılı (2005-2015) (Decade of Roma Inclusion) pek çok AB üyesi ülke tarafından kabul edildi.

Roman Katılımının On Yılı'nın (2005-2015) en temel hedefi, bu on yılda Romanların karşılaştıkları eşitsizlikleri ve hak ihlallerini gidermek için istihdam, eğitim, sağlık ve barınma⁷ alanlarında çalışmalar yürütülmesiydi.

Mart 2009'da Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC) ile Edirne Roman Derneği (EDROM) hükümete Roman Katılımının On Yılı'na katılımı konusunda çağrıda bulundu.

2009

Böylece sağlık, konut, istihdam ve eğitim alanlarındaki dışlanma sorunlarını aşmaya yönelik bir plan hazırlanması ve uygulanması konusunda bir strateji geliştirme fırsatı yaratılmış olacaktı. Ancak hükümet bu talebe olumlu yanıt vermedi.

2011

2011 yılında Avrupa Birliği kurumları "Ulusal Roman Entegrasyon Politikaları için Avrupa Çerçevesi"ni kabul etti.

Bu çerçeve Romanlar ile çoğunluk nüfusun yaşam koşulları arasındaki farkların giderilmesini ve Romanların toplumla daha kolay bütünleşmesini amaçlıyordu. Söz konusu çerçeve, katılım sürecinde olan ülkeler için de aynı koşullarda geçerlidir.

2012-2014 yılları arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye Roman Hakları Forumu (ROMFO) üyeleri ve diğer Roman dernek ve federasyon başkanlarıyla birlikte Roman Strateji Eylem Planı Taslağı hazırlanmaya başlandı.

2012
-
2014

⁷ Sobotka, 2007:136; Marsh& Strand: 2005, Çingenelerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar Roman ve Dom Toplulukları Karşılaştırması

2016-2021
-
2016-2018

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) ile I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) 30.04.2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) ile I. Aşama Eylem Planı (2016-2018) 30.04.2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC), Ulusal Roman Strateji Planı "İzleme Kurulu"na öneriler⁸ başlıklı makalesinde strateji planını ayrımcılıkla mücadele alanına yer vermemiş olması, eğitim alanındaki önerilerin gerçekçi olmaması, 2011 yılındaki Roman Çocuklar ve Eğitim Çalıştay'ında geliştirilen önerilerin dikkate alınmamış olmasına dikkat çekip, eleştirdi.

AB İlerleme Raporları'nda **ROMAN HAKLARI**

AB İlerleme Raporlarında, 2007 yılından bu yana Roman Haklarına yer verildi. AB raporlarının bu konudaki dikkatini, kuşkusuz Sulukule'deki kentsel dönüşüm uygulamaları çekti.

Raporlarda ağırlıklı olarak barınma hakkı ihlali, zorla tahliyeler ve bunların getirdiği pek çok sosyal soruna dikkat çekildi. Yeterli barınma, eğitim, sosyal güvenlik, sağlık ve istihdam konularında ayrımcılık gören Romanların, durumlarında hiçbir ilerleme olmadığı vurgulandı. Romanların özellikle kamusal alanlarda ve eğitime erişimde dışlanmaya maruz kalmaları ilerleme raporlarının önemle üzerinde durduğu noktalar haline geldi.⁹

Ayrıca, Türkiye'nin "Roman Katılımının On Yılı (2005-2015)" (Decade of Roma Inclusion) belgesini imzalamaması da raporlarda yerini aldı.

ROMAN ÇOCUKLARIN Gereksinimleri ve Sorunları

Barınma ve eğitim hakkı birbiriyle iç içe, temel haklardır. Romanlar, kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle, kent içinde zorunlu iç göçe maruz kalmış ve bu konuda fazlasıyla hak ihlali yaşamış gruplardandır. Kentsel dönüşüm uygulamaları, Romanların barınma hakkını ellerinden aldığı gibi, Roman çocukların eğitim hayatından kopmasına da neden oldu. Bu sebeple, Roman çocukların karşılaştıkları sorunlar, Barınma ve Eğitim hakkı temelinde detaylandırıldı.

⁸ Hacer Foggo, Ulusal Roman Strateji Planı "İzleme Kurulu"na öneriler-1, İnternet Sitesi: <http://aykiriakademi.com/haber/haber-goster/862-ulusal-roman-strateji-plani-izleme-kurulu-na-oneriler-1.html>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

⁹ AB Komisyonu, Türkiye 2007 - 2017 İlerleme Raporları

ROMAN ÇOCUKLAR ve Barınma Hakkı

Son 10-15 yılda Roman mahallelerine yönelik gerçekleştirilen kentsel dönüşüm politikaları, mahallede yaşayanlarla birlikte tartışılmadığı ve projeler yerel eğilimlerle uyumlu bir biçimde tasarlanmadığı için, Romanları daha derin bir yoksulluğun ve dışlanmanın içine itti. Mahalle içinde kurulan ilişkileri, kendilerine özgü kültürleri ve bu kültüre bağlı olarak şekillenen dayanışma ağları kırıldığı için mahalleler dağıldı, farklı bölgelerde daha kötü şartlara sahip mahalleciler doğdu.

2005 yılında 5366 nolu "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" kabul edildi. Sulukule "Yenileme Alanı" ilan edildi. Sit alanı olan Sulukule'nin yıkımının önü bu kanunla açıldı. Aynı yasa Türkiye'de pek çok Roman mahallesinin yıkımını başlattı.

Sulukule'nin Yenileme Alanı ilan edilip, kentsel dönüşüme uğraması uzun bir zamana yayıldı, 2006 ile 2009 yılları boyunca yıkımlar sürdü. Mahalle bu süre boyunca bir enkaz yığını halinde bırakıldı ve evleri 'henüz yıkılmamış' insanlar bu koşullarda yaşadılar. Evleri yıkılanlar, evsiz kaldı veya Karagümrük'teki akrabalarının yanına yerleşti. Yıkımlar en fazla çocukları ve kadınları etkiledi. Çocuklar arasında okula gitmeyenler oldukça fazlaydı. Okulu terk oranı arttı.

Sulukule'de evler, projeden önce değerinin altında el değiştirdi. Kurayla belirlenen yaklaşık 300 Roman aile, İstanbul Gaziosmanpaşa'ya bağlı Taşoluk'taki TOKİ konutlarına yerleştirildi. Taşoluk Sulukule'ye 40 km uzaklıkta, ulaşımın seyrek seferlerle sağlandığı bir yerdir. Aileler aylık 280-425 lira taksitlerle 15 yıl vadeli borçlandı. 150 aile Taşoluk'taki evlerini, hiç taşınmadan devretti. Taşoluk'a giden Romanların yüzde 80 kadarı Karagümrük civarına, eski mahallelerine geri döndü. Geri gelmek zorunda kalan aileler, ciddi barınma sorunlarıyla karşılaştılar.

Sulukule Kentsel Dönüşüm uygulaması 2007 yılından 2010 yılına kadar Avrupa Birliği İlerleme Raporlarında, OECD (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) raporunda, ABD Helsinki Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, UNESCO, Birleşmiş Milletler HABITAT AGFE (Zorla Tahliyeler Konusunda Danışmanlar Grubu), Avrupa Konseyi İnsan Hakları komisyonu tarafından gündemde tutuldu ve insan haklarına aykırı olduğu defalarca dile getirildi.

Ancak Sulukule'de, Uluslararası kurumların baskısının yıkımları durdurmaya yetmediği görüldü. Sonuç olarak, 2005 yılında başlayıp süren hukuki mücadelelerle, 2015 yılına kadar devam eden dönüşüm süreci sonunda, Sulukule mahallesi ve kültürü neredeyse yok olmuş durumdadır.

Sulukule, Romanların barınma sorunları hakkındaki tek örnek değildir. **İstanbul Küçükbakkalköy ve Samsun 200 Evler** benzer örneklerdir. Her birinde ne mahallenin özgün sosyal ve kültürel yapısı dikkate alınmış ne de yaşayan sakinler sürece katılmıştır. Mahalleliye dayatılan başarısız proje örnekleri olarak zihinlerde yerlerini korumaktadırlar.

Herhangi bir mahallede hayata geçirilmek istenen her türlü dönüşüm, iyileştirme veya yenileme projelerinde mahallelinin sürece tam ve gerçekçi katılımını sağlamak gerekmektedir. Her türlü iyileştirme projeleri hem sosyal hem de mekânsal yapıyı dikkate almalı, mahallelerin özgün koşullarına göre şekillenmelidir.¹⁰

Romanlar ve Sosyal Yaşam bölümünde bahsedilen araştırmaya göre¹¹ **Yakuplu** mahallesinde gerçekleştirilen hanehalkı araştırması sürecinde yapılan görüşmelerde, çocukların okula gitmeye çok istekli olmadıkları görülmüştür. Bunun sebepleri arasında okulda yaşatları ile aynı seviyede olmamalarının isteklerini kırması, okula gidince ilerde bir meslek sahibi olacaklarına dair bir beklenti taşımamaları, ailelerin maddi yetersizlik sebebiyle çocukların okul masraflarını karşılamakta güçlük çekmesi sayılmıştır.¹²

¹⁰ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşleri Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

¹¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşleri Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

¹² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşleri Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

Sonuç olarak kentsel yenilenme projeleri çerçevesinde Roman çocukların yaşadıkları evlerinden ve mahallelerinden ayrılmaları, okullaşmayı ve okula devamı olumsuz etkilediği görülmüştür. Romanların barınma konusunda karşılaştıkları önemli sorunlardan biri de evsizliktir. Bu konuda kesin bir istatistik veri olmamakla birlikte alanda çalışan sivil toplum kuruluşları yaklaşık 70.000 evsizlik rakamından bahsetmektedir. Araştırmalar Türkiye’de en az 3 milyon konuta ihtiyaç olduğunu bildirmektedir.¹³

ROMAN ÇOCUKLAR

ve Eğitim Hakkı

“Roman çocukların yüzde 44’ü okul sonrası hedef olarak okumayı, yüzde 20’si çalışmayı tercih ediyor, yüzde 25’i ne yapmak istediğini bilmiyor. Meslek olarak ise, üçte birinden fazlası polis ve jandarma olmayı istiyor.”

Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü başlıklı, Sakarya’da iki roman mahallesinde yapılan araştırma sonuçlarından derlendi, 2015.

Fevzi

(Müziyen, Roman):

“Okusan bile belli bir yere gelemiyorsun be ağbicum sonuçta. Bu çocuk doktor olacak kapasiteye gelmiş, yani okumuş, orda bile bir pürüz çıkartıyorlar yani. Araştırıyorlar kökünü, Çingene misin, nesin?”¹⁴

Başka alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da veriler etnik gruplar temelinde toplanmadığından, Roman çocuklar arasındaki okula gitmeme, geç başlama, düzensiz devam ve okul terki gibi durumları sayısal olarak belirlemek, bu alanlarda zamanla ortaya çıkan değişimi saptamak mümkün değildir. Ancak, kısıtlı kaynaklarla gerçekleştirilen belirli saha çalışmaları ve gözlemler neticesinde, Roman çocukların toplumun okullaşma düzeyi en düşük kesimleri arasında yer aldığı söylenebilir.

Aile ve sosyal Politikaları Bakanlığı tarafından hazırlanan **Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) 1.Aşama Eylem Planı**’nda “Roman çocukların eğitim olanaklarından yeterince yararlanmadığı, eğitim olanaklarına erişimin düşük, erken terklerin ve devamsızlıkların yüksek olduğu” tespiti yapılmıştır.

Avrupa Birliği 2012 İlerleme Raporu’na göre Roman çocuklar arasında devamsızlık ve okulu terk oranları yüksektir. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011 yılında gerçekleştirilen **“Roman Çocuklar ve Eğitim”**¹⁵ çalışmayı sonuç raporunda, ilköğretimde düşük okula kayıt ve yüksek okul terk oranlarını, aynı zamanda yüksek devamsızlık oranını teyit etmiştir.¹⁶

13 Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), Sıfır Ayrımcılık Derneği, “Görmezlikten Gelinen Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi”, Haziran 2017

14 Selin Önen, Çingenelerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar Roman ve Dom Toplulukları Karşılaştırması, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 2011, İnternet adresi: <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/onen.pdf>, Erişim Tarihi 06.03.2017.

15 <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

16 Türkiye Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu Ülke Profili 2011-2012

MEB'in 2017 Yılı Performans Programı'na göre 20 gün ve üzerinde devamsızlık yapan öğrenci oranı 2016 yılında ilkokullarda yüzde 5, ortaokullarda yüzde 11, imam hatip ortaokullarında yüzde 7; genel ortaöğretimde yüzde 29, mesleki ve teknik ortaöğretimde yüzde 43, Anadolu imam hatip liselerinde yüzde 36 olarak gerçekleşti.¹⁷

18-24 yaş grubunda olup da liseye devam etmeyen gençlerin oranı ise 2015 yılı için erkeklerde yüzde 33 ve kadınlarda %38'dir; bu oranların AB ülkeleri ortalaması sırasıyla yüzde 12 ve yüzde 10'dur.¹⁸

"Görmezlikten Gelinen Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi" başlıklı raporda, Roman çocukların okulu terk ve devamsızlık sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Ebeveynlerin, eğitim ve bilinç eksikliğinden dolayı eğitime gereken önemi vermemesi;
- Erken ve çocuk yaşta evlilik yapma
- Çocuk işçiliği; çocuğun çalışarak aile bütçesine katkıda bulunma mecburiyeti;
- Ebeveynlerin çocuğun temel eğitim giderlerini (kırtasiye, okul forması) karşılamakta zorlanması;
- Tek odalı evlerde yaşam; çocuğun ders çalışma koşullarına sahip olmaması;
- Yoksulluk nedeniyle çocukların okula kahvaltı yapamadan gitmeleri ve derslere odaklanamamaları;
- Yaygın olarak çocukların kimliklerinin geç çıkarılması nedeniyle çok sayıda öğrencinin gerçekte 14-15 yaşlarındayken nüfusta 7-8 yaşlarında görünerek okula başlaması ve bunun hem bu gruplara mensup çocuklar hem de aynı sınıftaki diğer çocuklar için uyum sorununa yol açması;
- Çocukların ev ödevlerine yardım edecek kimsenin olmayışı;
- Performans ödevleri olarak bilinen uygulama ödevlerinin internet üzerinden yapılması; büyük oranda evlerinde internet erişimi olmayan çocukların bu ödevleri yapamamaları nedeniyle sözlü notlarının düşük olması ve ödevi yapamayınca okulda rencide olmaları;
- Çocukların okullarda ayrımcı ve ötekileştirici muameleye maruz kalması.¹⁹

Türkiye'de okul dışı çocuk sayısı, UNESCO'nun Herkes İçin Eğitim girişimi kapsamında 2015 yılında Türkiye'yi evrensel temel eğitim koşullarını karşılamayan 33 ülkeden biri yapmıştır.²⁰

Romanlar, toplumda eğitim ile ilişkileri en kopuk gruplardan biri olarak işaret edilir. Roman çocukları arasında okulu terk oranının yüksek olması, devamsızlığın sıkça görülmesi, üst sınıflara geçmiş çocukların dahi okuma yazmayı sökeme sorunu sık gözlemlenir.²¹

UNICEF ve UNESCO İstatistik Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen **Uluslararası Okul Dışı Çocuklar Girişimi** kapsamında hazırlanan Türkiye ülke raporunda, Temmuz 2006 ile Ocak 2008 tarihleri arasında Helsinki Yurttaşlar Derneği tarafından yapılan bir saha araştırmasına atıfta bulunmaktadır. Araştırmada Romanların eğitimde başarı düzeyi, okullaşma ve okuryazarlık oranları gibi göstergeler açısından en gerideki grubu oluşturduğu tespiti yapılmıştır. Nedenleri arasında ise, finansal kaynakların yetersizliği, önyargılar ve okullara yönelik düşük beklentiler gösterilmiştir. Erken evliliğin ve çocuk işçiliğinin de Roman çocukların eğitime katılımını ve okuldaki başarısını etkilediği varsayılabilir.

17 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/30154029_2017_YYIY_Performans_ProgramY.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017

18 Avrupa Komisyonu, Komisyon Personeli Çalışma Evrakları, Türkiye 2007 İlerleme Raporu

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_40&plugin=1, Erişim Tarihi: 28.02.2017

19 Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), Sıfır Ayrımcılık Derneği, "Görmezlikten Gelinen Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi", Haziran 2017

20 Eğitim Reformu Girişimi, Türkiye'de Sosyo Ekonomik durumun Geç Kayıt ve Okul Terkleri ile İlişkisi, Tamamlayıcı Not, İnternet sitesi: http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/Turkiyede_SED_GecKayit_ve_OkulTerkleri.PN.22.05.2014.WEB.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017

21 Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz, Mehmet Ertan, Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri, İstanbul 2011

2011 yılında gerçekleştirilen “Roman Çocuklar ve Eğitim”²² çalışmayı sonuç sunumlarında belirtilen “yoksulluktan kaynaklanan sorunlar”, “eğitim ve sosyal sermayeden kaynaklanan sorunlar”, “eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar” ve “ayrımcılık ve eğitimin niteliğinden kaynaklanan sorunlar” günümüzde de büyük ölçüde devam etmektedir.

Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı katılımcısı Edirne’den bir ilköğretim okulu müdürü²³ “Roman çocukların eğitim sorunları hakkında ilköğretimde okullaşma oranı yüksek gibi görünse de devamsızlık gün sayıları, okulun açık olduğu gün sayısına göre oldukça yüksek olduğu ve ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarının düşük olduğunu” belirtmiştir.

Aynı çalışmaya katılan İzmir’den bir ilköğretim okulu müdürü²⁴ “Parçalanmış aile yapıları varlığı nedeniyle çocuk bakımıyla anneanne, babaanne, komşu vb. ilgilenmekte ve eğitim süreçlerine dahil olmada sorunlar oluşturabilmekte, çocukların bir çoğunun nüfusa kayıtlarının olmayışı eğitim öğretim süreçlerine dahil olmayı zorlaştırmakta olduğu” tespitini yapmıştır.

Edirne Romanlar Derneği (EDROM) Başkanı Erdinç Çakır²⁵ ise bölgelerinde yaptıkları araştırma sonucunda “Roman toplumu içerisinde eğitim seviyesini oldukça düşük olduğu ve bu duruma yol açan başlıca sebepler arasında maddi imkânsızlıklardan kaynaklanan sebepler, olumsuz önyargılar, ayrımcılığa maruz kalma, toplum içerisinde olumlu rol model eksikliği, erken yaşta evlilik, çocuk işçiliği gibi nedenlerin belirlendiğini” anlatmıştır.

Sıfır Ayrımcılık Derneği Başkanı Elmas Arus²⁶ ise “ayrımcı bakış açısı ve aşağılayıcı dil kullanımını, Roman çocukların aynı sınıfta toplanmasını, yoksulluğa bağlı olarak çocukların çalıştırılmasını, kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesini, çocukların aile ve çevrelerinde rol model bulunmamasını ve okul idareci ve öğretmenlerin öğrenilmiş çaresizlik kolaycılığına kaçmalarını” belirtmiştir.

Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı’nda belirlenen temel sorunlar aşağıda sıralanmıştır:

- Kayıtdışı ve düşük gelirli işler,
- Çocukların okul masraflarının karşılanamaması,
- Evde ders çalışmak için uygun fiziksel ortamın ve araçların olmaması,
- Ailenin eğitim düzeyinin düşüklüğü nedeni ile derslerde yardımcı olamama,
- Çocuğa eğitim hayatını nasıl ve ne yönde değiştireceğini gösterecek, olumlu rol modellerin yokluğu (hem ailede hem de toplulukta)
- Öğretmenlerin ve okul idaresinin ayrımcı tutumları (Roman kimliğinden ötürü arkadaşları ve öğretmenleri tarafından dışlanma korkusu),
- Roman çocukların farklılıklarının farkına varılmaması,
- Roman ağırlıklı okullarda çocuklara verilen düşük nitelikli eğitim (Geçer not vererek baştan savma),
- Yeterli sosyal ve kültürel faaliyetin olmaması,
- En baştan “bela ve uğraşılmaz” olarak damgalanmaları, bu çocukların çocuğun suça yönelme riski taşıması
- Kimliksiz çocuklar ve okul kayıt prosedüründe bilgi eksikliği,
- Erken evliliğin yaygın olması,
- Roman çocukların sadece müzik alanındaki becerilerine odaklanılarak diğer yeteneklerinin göz ardı edilmesi,
- Roman çocukların okul faaliyetlerinde göz ardı edilmeleri,
- Roman nüfusun çok büyük bir kısmının barınma sorunu yaşaması.

22 <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

23 Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı, İstanbul 2011, İnternet Sitesi: <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

24 Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı, İstanbul 2011, İnternet Sitesi: <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

25 Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı, İstanbul 2011, İnternet Sitesi: <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

26 Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalışmayı, İstanbul 2011, İnternet Sitesi: <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

Gözlemler ve kısıtlı araştırmalar neticesinde söylenebilir ki Romanların, örgün eğitimin sağlayabileceği yararlarla ilgili deneyimleri çok sınırlıdır. Bu nedenle pek çok Roman aile için Roman çocukların eğitimi öncelikli bir sorun değildir.

Çalıştay, Roman çocuklara yönelik bir eylem planı hazırlamak amacıyla düzenlenmiştir. Çalıştayan üzerinden 6 yıl geçmiş olmasına rağmen, henüz uygulamaya yönelik adımlar atılmamıştır.

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi'nin imzalanmış olması olumlu bir gelişme olmakla beraber, belgenin faydalı olabilmesi için, uygulamaya geçmesi gerekmektedir. Avrupa Konseyi'nin, 20 Ekim 2010'da, Avrupa'da sayıları 12 milyonu bulan Romanların sorunlarına çare bulmak amacıyla, Strasbourg'da düzenlediği uluslararası konferansa Devlet Bakanı Faruk Çelik katılmış, deklarasyonu Türkiye adına imzalamıştır.

Konferansta, Türkiye'de uygulanması önerilen "Roman Arabulucular Avrupa Eğitim Programı(ROMED)", Mayıs ve Ekim 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekteşmiştir ancak geçtiğimiz süre boyunca, Roman Arabulucular için herhangi bir istihdam alanı yaratılmamıştır.

Bağımsız bir haber sitesinde yayınlanan bir haberde²⁷ şu sorunlara değinilmiştir:

"...Ayrımcılık ile ilgili temel sorun kamu hizmetlerinden eşit yararlanamama süreçleri iken eğitim hakkında erişim ve kaliteli eğitim alma ayrımcılığın kurumsallaşmasına neden olan bir uygulama olarak öne çıkıyor. Eğitim sürecindeki ayrımcılığı destekleyen farklı faktörler söz konusu.

Kaynaştırma süreçlerinin işletilmemesi, Roman olmayan ailelerin Roman çocuklarını okullarda istememeleri, rehberlik hizmetlerinin yetersiz olması, okul yönetimlerinin Roman çocuklarının kaynaşma süreçleri için yeterince çaba sarf etmemeleri, Roman ailelerinin eğitim süreçlerini destekleyecek yaşam becerileri ve imkânlarından yoksun olmaları gibi farklı nedenler öne çıkıyor."

Çalıştay raporu ve haberdeki bilgiler ışığında görölmektedir ki, Roman çocuklar kimlik, sosyo-ekonomik durum ve kültürel farklılıklarından doğan özel ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda okulu terk etmektedirler. Bu durum haklara erişimin önünde engel oluşturmakta ve böylelikle çocuk hakları ihlalleri riskini arttırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye'de 1995'ten beri yürürlüktedir. Çocukların okula devam edememeleri, doğrudan ve dolaylı olarak ayrımcılık, çocuğun öncelikli yararı, eğitim hakkı, çocuğun görüşüne saygı, şiddet, istismar, kötü muamele ve sömürü ile ilgili maddeler de dahil olmak üzere çocuğun en temel haklarının ihlali anlamına gelmektedir.

Roman çocukların okulu terk etmesinin tek nedeni ekonomik yoksunluk değildir. Helsinki Yurttaşlar Derneğinin yapmış olduğu araştırmanın raporunda, "bazı okul ve sınıflarda, öğrencilerin çoğunluğu Romanlardan oluşuyorsa, diğer çocukların sınıftan alınması suretiyle tecrit edilmiş okullar veya sınıflar

27 Cengiz Çiftçi, Roman Çocuklar, Ruhsal Engelli Raporuyla Okullarından Uzaklaştırılıyor, 2014, İnternet Sitesi: <http://t24.com.tr/yazarlar/cengiz-ciftci/bir-ayrimcilik-uygulamasi-olarak-ruh-sagliginin-kullanilmasi,9656>, Erişim Tarihi: 28.02.2017

ortaya çıkmaktadır. Daha az imkân tanınan bu okulların öğretmenleri de daha düşük motivasyonla çalışmakta, başarı oranları giderek düşmektedir. Okul yönetimlerinin önyargılı tavırları Roman ebeveynleri okul ortamından uzaklaştırmakta ve böylece çocuklarının eğitimine ilgi göstermeleri engellenmektedir. Roman çocuklar, milli bayram kutlamaları ve mezuniyet törenlerinden çoğu zaman dışlanmaktadır. Türkiye'deki Romanlar az eğitim gören, en az başarı gösteren, okula devam ve okuma oranı en düşük gruptur"²⁸ denmektedir.

2015 yılında yayınlanan Roman Çocukların Okula Devamsızlık Nedenleri ve Bu Durumun Çocuklar Üzerindeki Etkileri²⁹ başlıklı makalede, bahsi geçen görüşmelerde, dikkat çekici bulgular arasında Roman ailelerin ve öğrencilerin **hayata yönelik beklentilerinin olmaması** belirlenmiştir.³⁰ Bu araştırmaya göre çok sayıda Roman ailenin eğitim sürecinden olumlu ya da olumsuz hiçbir beklentisinin olmadığı yönünde bir sonuç çıkmıştır. Geleceğe yönelik olumlu beklentilerin olmadığı koşullarda yetişen çocuklarda, beklentiler ve hayâller de düşük olmaktadır.

Okul öğretmenleri ve yöneticilerde, Roman çocuklar için çabalamaya gerek olmadığı algısı güçlüdür. Bu, okullarda çoğunlukla Roman çocuklardan oluşan sınıflar oluşturma şeklinde kendini göstermektedir.

Örneğin Manisa'nın il merkezinde Selimşahlar Mahallesi'nde bulunan bir ilkokulda ve Akhisar İlçesi'nin Kayaloğlu Kasabası'ndaki İsmail Keskinoglu ilkokulu'nda, yine Antakya'nın Kırıkhan İlçesi'ndeki bazı okullarda Roman çocuklar çoğunlukla aynı sınıfta toplanmakta ve eğitim görmektedir.³¹

Roman çocukların bulunduğu sınıflardan, Roman olmayan çocuklarını alma eğilimi sergileyen yetişkinlerin yaklaşımı, çocukları tarafından taklit edilmektedir. **Bu, akran zorbalığı ve ayrımcılık olarak tezahür etmektedir.**

Roman çocukların maruz kaldığı bir başka uygulama, özel eğitim ve rehberlik merkezlerine yönlendirilmedir. Bu tür bir uygulama açıkça eğitim hakkının ve ayrımcılık yasağının ihlali kabul edilmektedir. Roman çocuklar, zeka geriliği ya da öğrenme güçlüğü olmamasına rağmen engelli çocukların eğitim programlarına dahil edilebilmektedir. Sıfır Ayrımcılık Derneği'nin verilerine göre bu uygulamaya İstanbul, İzmir, Gaziantep, Kilis, Antakya ve Manisa'da gerçekleşmektedir.³²

2015 yılında yayımlanan "Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü" adlı çalışmada farklı okul, yaş ve cinsiyet gruplarından 29 Roman çocuğuyla görüşülmüş ve literatür taramasıyla ülkemizdeki konu ile ilgili diğer çalışmalardan yararlanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Roman çocuklarının yüzde 44'ü okul sonrası için hedef olarak kendine okumayı, yüzde 20'si çalışmayı koymuştur. Yüzde 25'i ne yapmak istediğini bilmediğini söylemiştir. Buna bağlı olarak hangi mesleği istedikleri sorulduğunda ise üçte birinden fazlası **polis, jandarma olmak istediğini beyan etmiştir. Sebebi sorulduğunda güvenlik güçlerinin kavgaları ayırdığını, insanlara yardım ettiğini, insanları koruduğunu ifade etmişlerdir.**³³

Sonuç olarak Türkiye'de Roman çocukların eğitime erişimi meselesi endişe verici boyutlardadır. Okulu terk veya uzun süreli devamsızlıklar, Roman çocuklarda sıkça görülen bir sorundur.

Bunun okula dair başlıca sebepleri arasında, okul ortamındaki ayrımcılık ve dışlanma, öğrenci velilerinin ve öğretmenlerin çocukları tecrit etmesi ve Roman çocukların "kapasitesi düşük" olarak etiketlenmesi örnek gösterilebilir.

Romanların yaşadıkları yoksulluğa bağlı olarak, çocuklar eğitime erişimde güçlükler yaşamakta, kimi zaman ailenin maddi gücünü aşan eğitim masrafları çocuğun okulla bağıını zayıflatmaktadır.

28 Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen "Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar...", Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008.

29 Elif Mercan Uzun, Eda Bütün, Roman Çocukların Okula Devamsızlık Nedenleri ve Bu Durumun Çocuklar Üzerindeki Etkileri, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", Ankara 2015.

30 Elif Mercan Uzun, Eda Bütün, Roman Çocukların Okula Devamsızlık Nedenleri ve Bu Durumun Çocuklar Üzerindeki Etkileri, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", Ankara 2015.

31 Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), Sıfır Ayrımcılık Derneği, "Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi", Haziran 2017

32 Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG), Sıfır Ayrımcılık Derneği, "Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi", Haziran 2017

33 Yusuf Genç, Hasan Hüseyin Taylan, İsmail Barış, Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü, 2015, İnternet sitesi: http://www.jasstudies.com/Makaleler/109118296_7-Do%C3%A7%20Dr.Yusuf%20GEN%C3%87.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017

ROMAN ÇOCUKLARIN Sorunlarına Yönelik Öneriler

Bu bölümde, Roman çocukların sorunları hakkında ulusal düzeyde politika önerileri, Roman çocukların yoğun olduğu bölgelerde çalışan sivil toplum kurumlarına, yerel yönetimlere ve eğitim kurumlarına, yerellerinde uygulayabilecekleri model önerileri anlatılmaktadır.

Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) 1. Aşama Eylem Planı'nın Roman çocuklara yönelik önerileri şöyledir:

- *“Roman öğrencilerin okul ortamına uyumunun artırılması için okul meclislerinde yer almaları desteklenecek, okul kulüp çalışmalarında oyun ve benzeri yarışmalarda katılımı teşvik edilecek, Roman öğrencilerin sosyal yaşama ve iletişime dair becerilerini geliştirmek ve okul ile bağlarını güçlendirmek amacıyla okul meclislerine alınmalarının desteklenmesi ve okullarda ders programı dışı etkinliklerin, sportif, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sağlanacak*
- *Eğitime devami desteklemek için Roman ailelere mevcut eğitim yardımları hakkında bilgilendirme yapılacak, SYDV'ler (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları) tarafından yapılan eğitim yardımları ve şartlı nakit yardımı gibi programlar hakkında Roman aileler bilgilendirilecek ve söz konusu yardımlardan yararlanmayan aileler bu yardımlara yönlendirilecek*
- *Roman çocukların eğitim-öğretime devamları sağlanacak, Okul Öncesi ve İlköğretim Kurum Standartları Modülü aracılığıyla okula devam etmeyen öğrenciler tespit edilerek çocukların okula devam etmeleri sağlanacak Yetişkin eğitimi yapılarak kız çocuklarının okula devami konusunda veliler bilinçlendirilecek Romanların yoğun olarak yaşadığı illerde öğrencilerin başarılarını geliştirmek amacıyla ilköğretim ve ortaokulu düzeyinde telafi edici ders dışı eğitim verilecektir.*
- *Çocuk işçiliğini önlemek çocukları/gençleri eğitime yönlendirerek bilgilerini kabiliyetlerini geliştirecek etkinlikler düzenlenecek Çocuğun ve ailenin okula devam konusunda farkındalık düzeyleri arttırılacak ve çocuk işçiliğinin önlenmesi konusunda daha sıkı tedbirlerin alınması sağlanacak”*

Stratejinin yaklaşımı hak temelli olmadığı, sorunu Romanlarda görme eğiliminde olduğu ve Romanları homojen bir grup olarak yorumladığı için eleştirildi. Özellikle mevcut sistemde işlerliği tartışılan bir alan olan okul meclislerinde Roman çocukların da yer almasının desteklenecek olması, sorunu tek bir alana indirgeyen bir yaklaşımdır.³⁴

Roman çocukların okulu terkini önlemek, kapsamlı ve bütünlüklü bir çalışmayı gerektirir. Strateji, meseleye bütünlüklü bakmaktan uzaktır, uygulamaya dair net ifadeler barındırmamaktadır.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

Risk altındaki-dezavantajlı grupların (roman, mülteci, engelli) verilerinin ayrıştırılmış olarak toplanması gereklidir. Roman çocukların okula hiç kayıt olmama, geç kayıt olma, düzenli devam etmeme ve okuldan erken ayrılma konularındaki durumuna ilişkin herhangi bir niceliksel araştırma yoktur; var olan niteliksel araştırmalar da sayıca kısıtlıdır.³⁵

Ayrımcılıkla mücadelede istatistikî bilgiler önem taşımakta, yanlış ve yetersiz bilgilenmeyi önleyebilecek niteliktedir. Kişisel verilerin gizliliği korunduğu, bilgileri sağlayan kişinin açık izni alındığı takdirde, Romanlarla ilgili istatistikî bilgilerin toplanması sorun teşkil etmemektedir. Bu bağlamda, 2000/43/EC (COM (2006) 643)

³⁴ Işık Tüzün, Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile SİROMA'da Eğitim, Ankara, 2016
³⁵ Okul Dışındaki Çocuklar Küresel Girişimi Türkiye Ülke Raporu 2012

sayılı Yönergenin uygulanması ile ilgili Avrupa Komisyonu Bildiriminde istatistikî verilerin ayrımcılığa karşı politikaların etkin hale getirildiği belirtilmektedir.³⁶

Dahası yapılan kısıtlı araştırma ve gözlemlerde belirlenen Roman çocukların eğitim ile sağlam ilişki kurmayı tespiti, bu alanda kapsayıcı ve uygulanabilir modellerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Roman çocukların eğitimden dışlanma riskini azaltmaya yönelik araştırmalar yapılması, belirlenen sorunlara yönelik somut ve uygulanabilir yaklaşımlar geliştirilmesi ve bu sürecin katılımcı ve kapsayıcı bir anlayışla yürütülmesi gerekmektedir.

Dezavantajlı durumda olan Roman çocukların ek eğitim olanakları ile desteklenerek, okulu terki önlemek gerekmektedir.

İstanbul Yakuplu'daki Roman mahallesinde gerçekleştirilen saha çalışması verileri ışığında sunulan öneriler, tüm Roman mahallelerinde görülebilecek sorunlardan kaynaklanmaktadır. Adı geçen araştırmada, eğitim alanında yaşanan ayrımcılıkla mücadele için yapılabilecekler şöyle özetlenmiştir:³⁷

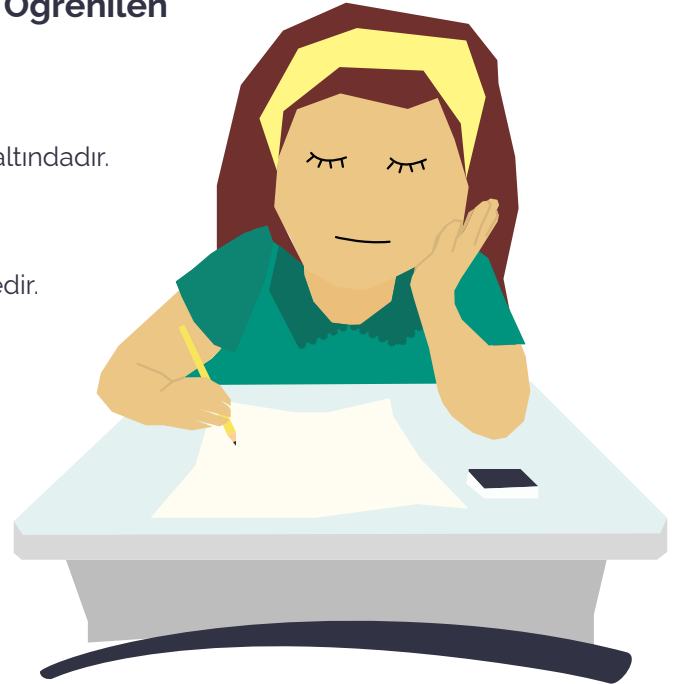
- Romanlar arasında okul kayıtları sırasında dahi sorunlar yaşanmaktadır. Yaşanan bu sorunlar Romanların çocuklarını okula göndermesini önünde engel oluşturmaktadır. Okul yönetimi ve mahalleli arasında iletişimi güçlendirecek yöntemlere ihtiyaç vardır.
- Romanlar arasında kimliksizliğin yaygın bir sorun olduğu yukarıdaki bölümlerde değinilmiştir. Buna bağlı olarak kimliksiz çocukların okula kayıt edilebileceğine dair yeterli bilgilendirme ve takip yapılmalıdır.
- Roman çocuklarla çalışan öğretmenlerin topluluk ve yaşam biçimleri ve bu çocukların eğitim sistemi ile olan zayıf bağları hakkında bilgilendirilmeleri gereklidir.
- Ekonomik yoksunluk çeken Roman çocuklar okulda beslenme desteği, okula bağlı kuvvetlendiren önemli bir araçtır.
- Çocuklar tarafından erişilebilir bir noktada açılacak donanımlı bir toplum merkezi, çocuklara okul sonrası sosyal destek sağlamalıdır. Ancak bu toplum merkezi sadece Roman çocukların değil, bölgedeki tüm çocukların katılımına açık olmalıdır.

Sulukule Gönüllüleri Derneği Deneyiminden Öğrenilen Dersler ve Sahaya Dönük Öneriler

Okul içinde çalışma nedenlerimiz:

Okul çağında olduğu halde, okulda bulunmayan çocuk risk altındadır. Bu yüzden okulu terki önlemek çok önemlidir.

- Risk altındaki çocuklarda birçok kendine zarar davranışı, otoriteyle ve çevresiyle uyumsuz davranışlar görülebilmektedir. Bunların önlenmesi ya da yeni davranışlar öğretilerek düzeltilebilmesi için çocuğu okulda tutmak, okula devam etmesini teşvik etmek gerekmektedir.
- Okulda yapılan ders dışı etkinlikler, çocuğun okulu sevmesine ve okulla bağ kurmasına destek olmaktadır.
- Çocuklarla hak temelli çalışmalar yürüten uzmanların okulda çalışması, olası hak ihlallerinin önüne geçilmesine destek olmaktadır.
- Çocukların kendilerini ifade edebilmeleri için araçlar yaratmak gerekmektedir.

36 Fundación Secretariado Gitano (FSG), European Roma Rights Centre (ERRC), Edirne Roma Association (EDROM), Türkiye'de Romanların Durumu, Türkiye'de Çalışma Ve İnsana Yakışır İş Koşulları Sorunları, Aralık 2010

37 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşi Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.

Okulu terki önlemek, bir ekip işidir

Veli, okul aile birliği, öğretmen, psikolojik danışman, okul yöneticileri ve çalışanları arasında işbirliği sağlamak gerekir.

SGD örneği: Okul aile birliği, beslenme bursunun organizasyonunu yapmakta, psikolojik danışman SGD'nin yürüttüğü atölyeler için öğrencileri organize etmekte, okul yönetimi atölye faaliyetleri için okulun takvimini ayarlamakta ve dönem boyunca gerekli olan izinleri İlçe Milli Eğitim'den almaktadır.

- Her bölgenin, her okulun kendine has bir yapısı vardır. Okul faaliyetlerinin organizasyonu, bölgenin, okulun ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.
- Okullarda çocukların kendilerini ifade edebilecekleri(spor, sanat) atölyeler düzenlenmelidir.
- Okul faaliyetleri, sadece atölyelere katılan çocukları değil, okulun tüm öğrencilerini ve çalışanlarını etkilemekte, olumlu yönde değişime sebep olmaktadır.

Çocukla çalışma, bir bütündür

Çocuğun bulunduğu tüm alanlarda faaliyet göstermek önemlidir. Çocuğun temas ettiği kişileri desteklemek gerekir.

Ders çalışma imkânı olmayan çocuklara ücretsiz etüt desteği sağlanmalıdır.

Okulun kapalı olduğu dönemlerde, çocuklara destek verecek (Toplum Merkezi, STK) kurumlar gereklidir.

- Velilerin, bakım verenlerin (nine, abla, teyze, hala) ihtiyaca göre "okuma-yazma", "çocuk bakımı", "çocuk gelişimi", "şiddetsiz iletişim" gibi konularda güçlendirilmeleri gerekir.
- Kamu kurumlarıyla (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kaymakamlık, Belediye, Çocuk Şube) işbirliği içinde olmak gerekir.
- Benzer faaliyetler yürüten kurumlarla işbirliği yapmak, birlikte öğrenmek, destek olmak gereklidir.

SGD örneği: Velileri psikososyal olarak desteklemek için gerçekleştirilen toplantıyı "Travma Çalışmaları Derneği" ile okulda yürüttüğümüz spor atölyesi müfredatını "Sosyal Güçlendirme için Spor ve Beden Hareketi Derneği" ile gönüllülerimizin yaratıcı drama ve kutu oyunları eğitimlerini "Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı" ile gerçekleştirdik.

Sosyal destek, temel bir iştir

Maddi güçlük çeken bir aile, çocuğunu okul yerine herhangi bir işe göndermeyi tercih edebiliyor. Yoksunluk ve açlık, kimi adli sorunlara yol açabiliyor. Yoksulluk, çocuk yaşta evlilik ve çocuk işçiliği riskini artırmaktadır.

- Çocuklara okulda ücretsiz beslenme sağlanmalıdır
- Çocuğun ailesi eğitim bursu ile desteklenmelidir
- Okul için gerekli temel ihtiyaçlar ücretsiz karşılanmalıdır (Giysi, çanta, kırtasiye)

Tutarlı ve kararlı olmak gerekiyor

Çocuklardaki davranış ve uyum problemlerinin düzelebilmesi için uzun zamanlı kararlı bir çalışma gereklidir. Kimi zaman riskli bir davranışın düzelmesi, yıllar süren bir çalışmayı gerektirmektedir.

- Okul çalışmaları, tüm okul dönemi boyunca sürdürülmelidir.
- Okulun tatil olduğu dönemde, okulun spor salonu, gösteri salonu, bahçesi kullanılabilir.

Çocukla temastaki bireylerin, benzer davranması gerekir

Dürtü kontrolü, davranış sorunları olan çocuklar, okul sisteminde izole edilebiliyor.

Bir davranışa, bir yetişkin olumlu başka bir yetişkin olumsuz tepki verdiğiğinde, çocuklardaki davranış problemleri pekişebiliyor. Öğretmenler, yöneticiler, "uyumsuz" çocuklarla nasıl iletişim kuracağını bilmediği için, sözel ve fiziksel şiddete başvurabiliyor.

- "Zorlu" diye nitelenen çocuklarla çalışabilmeleri için, öğretmenleri desteklemek, bilgilendirmek gerekir.
- Okul ortamında, çocuğu okuldan uzaklaştıracak etmenleri (öğretmenin olumsuz yaklaşımı, fiziksel ve ruhsal şiddet, çocuğun sosyalleşmesine imkân tanınmaması, kendisini ifade edebileceği alanların bulunmayışı, ayrımcılık) ortadan kaldırmak gerekir.

Rol model olmak

Çocukların, üniversiteli genç gönüllülerle iletişimde olmasının birçok avantajı bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi çocukların gençlerle özdeşim kurmalarına olanak sağlamasıdır.

Gençler, çocuklar için akranlarıyla ebeveyni arasında, eşit ilişki kurabilecekleri özel bir konumdadır. Hem öğrenci hem abla-ağabey pozisyonunda olmaları, çocuklarla güçlü ilişkiler kurabilmelerini sağlamaktadır.

Özdeşimin gerçekleşebilmesi için yakın bir ilişki gereklidir. Çocuğun iletişimde olduğu genci rol model alması, onda hayranlık duyduğu özellikleri taklit etmesiyle gerçekleşir.

Gönüllüleri desteklemek gerekir

SGD gibi kurumlar, profesyonel uzman istihdam edemediği için, bu çalışmaları gönüllü desteğiyle sürdürmektedir. Bu, deneyimli ve donanımlı bir gönüllü profili gerektirmektedir. Gönüllülerin alanda verimli çalışabilmeleri için desteklenmesi bu sebeple çok önemlidir.

Gönüllülerin, paylaşım toplantısı, süpervizyon toplantısı yapması sağlanmalıdır. Dezavantajlı bölgede çalışmak, ruhsal yorgunluğa sebep olabilmekte, tükenmişlik duyguları kişileri zorlayabilmektedir.

SGD örneği: Gönüllülerimiz, dönem boyunca desteklenmektedir.

Gençler, çocuklarla çalışmadan önce oryantasyon eğitimi almaktadır (Çocuklarla iletişim, bölgenin sosyo-kültürel yapısı, dezavantajlı çocuklarla çalışma, ruhsal travma ve duygu düzenleme yöntemleri).

Okulda ve dernekteki çalışma sonrası etkinlik değerlendirme yapılmaktadır.

Tüm gönüllülerin bir araya geldiği, genel değerlendirme toplantıları yapılmaktadır.

Sunulan öneriler, Sulukule Gönüllüleri Derneği'nin kuruluşundan bu yana okul terkinin önlemek için gerçekleştirdiği çalışmaların ürünüdür ve saha çalışmalarının deneyimini aktarmaktadır. Umarız alanda çalışanlar için faydalı bir yol gösterici olmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Avrupa Komisyonu, Komisyon Personeli Çalışma Evrakları, Türkiye 2007 İlerleme Raporu, sf. 22-23, internet adresi: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2017.
- Hacer Foggo, Ulusal Roman Strateji Planı "İzleme Kurulu"na öneriler-1, İnternet Sitesi: <http://aykiriakademi.com/haber/haber-goster/862-ulusal-roman-strateji-planı-izleme-kurulu-na-öneriler-1.html>, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz, Mehmet Ertan, Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri, İstanbul 2011
- Cengiz Çiftçi, Roman Çocuklar, Ruhsal Engelli Raporuyla Okullarından Uzaklaştırılıyor, 2014, İnternet Sitesi: <http://t24.com.tr/yazarlar/cengiz-ciftci/bir-ayrimcilik-uygulamasi-olarak-ruh-sagliginin-kullanilmasi.9656>, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Elif Mercan Uzun, Eda Bütün, Roman Çocukların Okula Devamsızlık Nedenleri ve Bu Durumun Çocuklar Üzerindeki Etkileri, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale", Ankara 2015.
- Ebru Uzpeder, Savelina Danova/Roussinova, Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen "Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar...", Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008.
- http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_40&plugin=1, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Eğitim Reformu Girişimi, Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı, Araştırma Raporu ve Analiz, İstanbul 2014, İnternet Sitesi: <http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ERGe%C5%9FitlikWEB.22.05.14.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Eğitim Reformu Girişimi, Türkiye'de Sosyo Ekonomik durumun Geç Kayıt ve Okul Terkleri ile İlişkisi, Tamamlayıcı Not, İnternet sitesi: http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/Turkiyede_SED_Geck-ayit_ve_OkulTerkleri.PN.22.05.2014.WEB.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Evrim Yılmaz, Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Süreç ve Aktörler: Sulukule Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009
- Işık Tüzün, Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile SİROMA'da Eğitim, Ankara, 2016
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Beylikdüzü Belediyesi Ortak Hizmet Projesi Kapsamında Yakuplu Roman Mahallesi İyileştirme İşi Araştırması Amacıyla Yapılan Müdahale Önerileri Raporu, İstanbul 2016.
- Okul Dışındaki Çocuklar Küresel Girişimi, Türkiye Ülke Raporu, 2012
- Risk Altındaki Çocukların Kaliteli Eğitime Erişimleri Roman Çocuklar ve Eğitim Çalıştayı, İnternet Sitesi: <http://rae.trakya.edu.tr/news/romanlarin-zorunlu-egitime-devamlarinda-sorunlar-15-16-ekim-2015>, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Selin Önen, Çingenelerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar Roman ve Dom Toplulukları Karşılaştırması, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, 2011, İnternet adresi: <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/onen.pdf>, Erişim Tarihi: 06.03.2017.
- http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/30154029_2017_YYLY_Performans_ProgramY.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Sobotka, 2007:136; Marsh& Strand: 2005, Çingenelerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar Roman ve Dom Toplulukları Karşılaştırması
- Tolga İslam, "Devlet Eksenli Soylulaşma ve Yerel Halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Örneği", Doktora Tezi, İstanbul 2009
- Türkiye Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu Ülke Profili 2011-2012
- <http://ysop.meb.gov.tr/dosyalar/diger%20calismalar/Risk%20altındaki%20cocuklar%20calistay%20raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Yusuf Genç, Hasan Hüseyin Taylan, İsmail Barış, Roman Çocuklarının Eğitim Süreci ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısının Rolü, 2015, İnternet sitesi: http://www.jasstudies.com/Makaleler/109118296_7-Do%C3%A7%20Dr.Yusuf%20GEN%C3%87.pdf, Erişim Tarihi: 28.02.2017
- Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi" raporu

Hazırlayanlar:

Aysun Koca, Sulukule Gönüllüleri Derneği
Cem Avcı, Sulukule Gönüllüleri Derneği

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

